

FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH YO'LLARI (Xiva tumani 9-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi tajribasi misolida)

Mualliflar: Islamova Fotima Shamsiddinovna¹, Sobirova Laylo Matyaqubovna²

Affiliyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti Pedagogika kafedrasida katta o'qituvchisi¹,
Xalqaro Nordik Universiteti, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4- bosqich talabasi²

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19662402>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida fanlararo integratsiya asosida ta'lim sifatini oshirishning nazariy-metodik asoslari hamda amaliy jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqot Xorazm viloyati Xiva tumani 9-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining 4-sinf o'quvchilari ishtirokida pedagogik eksperiment sifatida tashkil etilgan. Tajriba davomida ona tili, matematika va tabiiy fanlar integratsiyasi asosida ishlab chiqilgan integratsiyalashgan darslar amaliyotga joriy qilingan. Eksperimental natijalar shuni ko'rsatdiki, fanlararo integratsiya o'quvchilarning bilimlarni tizimli qabul qilish, mantiqiy va tanqidiy fikrlash hamda mustaqil faoliyat yuritish ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyani tizimli joriy etish ta'lim sifatini oshiruvchi muhim pedagogik omil ekanligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Kalit so'zlar: fanlararo integratsiya, boshlang'ich ta'lim, ta'lim sifati, integratsiyalashgan dars, kompetensiyaviy yondashuv, o'quvchi faolligi, pedagogik eksperiment.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini kompleks shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning dunyoqarashi shakllanadigan, tafakkur faoliyati asoslari rivojlanadigan va bilimlarni yaxlit idrok etishga asos solinadigan muhim davrdir. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pincha o'quv materiallari fanlar doirasida fragmentar tarzda beriladi, bu esa o'quvchilarning borliqni yaxlit anglashiga to'sqinlik qiladi.

Fanlararo integratsiya ta'lim jarayonini optimallashtirish, mazmunni boyitish va o'quvchilarning kognitiv faolligini oshirishning samarali vositasidir. An'anaviy o'qitishdan farqli ravishda, integratsiya o'quvchilarga bilimlarni alohida emas, balki o'zaro bog'langan holda o'zlashtirish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya asosida ta'lim sifatini oshirish yo'llarini ilmiy asoslash va amaliyotda sinovdan o'tkazish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik tadqiqotlarda ta'lim jarayonini integratsiyalash muammosi turli jihatlardan o'rganilgan. Didaktika nazariyasida bilimlarning tizimliliigi va izchilligi tamoyillari asosiy o'rin tutadi¹. Zamonaviy tadqiqotlarda fanlararo integratsiya

¹ Xasanov O. Boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.

o'quvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtiruvchi omil sifatida talqin qilinadi². Xususan, boshlang'ich ta'limda ona tili, matematika va tabiiy fanlar integratsiyasi o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, nutqiy faoliyat va amaliy ko'nikmalarni uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mavjud pedagogik tadqiqotlarda fanlararo integratsiya ko'proq umumiy metodik yondashuv sifatida yoritilgan bo'lib, uning aniq integratsiyalashgan dars modellari asosida tizimli ravishda eksperimental tekshirilishi yetarlicha amalga oshirilmagan. Shu nuqtai nazardan, fanlararo integratsiyaning boshlang'ich ta'limdagi samaradorligini muayyan fanlar kesimida eksperimental asoslash dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Aynan shu muammoni hal etishga qaratilgan mazkur pedagogic amaliyot davrida olib borilgan tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya asosida ta'lim sifatini oshirishning samarali yo'llarini aniqlash va ularni amaliy jihatdan asoslashdan iborat.

Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- fanlararo integratsiyaning nazariy asoslarini tahlil qilish;
- integratsiyalashgan darslarni tashkil etish metodikasini ishlab chiqish;
- tajriba-sinov ishlarini o'tkazish va natijalarini miqdoriy hamda sifat jihatidan baholash;
- o'quvchilarning bilim darajasi, faolligi va mustaqil fikrlashidagi o'zgarishlarni aniqlash.

Tadqiqot pedagogik eksperiment sifatida tashkil etilgan bo'lib, unda Xorazm viloyati Xiva tumani 9-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining 4-sinf o'quvchilari ishtirok etdi. Eksperimentda ichki taqqoslash modeli qo'llanildi: boshlang'ich diagnostika (pre-test) va yakuniy diagnostika (post-test) natijalari taqqoslandi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

- boshlang'ich diagnostika (o'quvchilarning bilim darajasi, mantiqiy fikrlash va fanlararo bog'lanishlarni aniqlash qobiliyati baholandi);
- ona tili, matematika va tabiiy fanlar integratsiyasi asosida ishlab chiqilgan darslarni amaliyotga joriy etish;
- yakuniy diagnostika (o'zlashtirish va kognitiv ko'nikmalardagi o'zgarishlar tahlili).

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: pedagogik kuzatish, eksperimental sinov, taqqoslash va tahlil, diagnostik baholash, statistik umumlashtirish. Diagnostika vositasi sifatida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash va bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatlarini baholovchi test topshiriqlari ishlab chiqildi.

Fanlararo integratsiya - turli o'quv fanlari mazmunini o'zaro uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda yaxlit bilim tizimini shakllantirishga qaratilgan didaktik yondashuvdir. Ushbu yondashuv o'quvchilarning analitik va sintetik fikrlashini, sabab-oqibat bog'lanishlarini anglashini hamda hayotiy vaziyatlarni tushunishini rivojlantiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyati dunyoni yaxlit qabul qilishga moyilligi mazkur yondashuvni aynan ushbu bosqichda ayniqsa samarali qiladi.

Tajriba davomida quyidagi integratsiya modellari amaliyotga joriy qilindi:

² Ziyomammedov B. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2019.

1. **Ona tili + matematika integratsiyasi:** matnli masalalarni tahlil qilish orqali til va mantiqiy fikrlash uyg'unlashtirildi. O'quvchilar matnni tushunish, tahlil qilish va hisoblash ko'nikmalarini birgalikda rivojlantirdilar.
2. **Matematika + tabiiy fanlar integratsiyasi:** tabiiy jarayonlar (masalan, o'simlik o'sishi, ob-havo o'zgarishlari) sonli ifodalash, o'lchash va taqqoslash asosida tushuntirildi.
3. **Ona tili + tabiiy fanlar integratsiyasi:** tabiat hodisalarini kuzatish va tavsiflash orqali nutqiy faoliyat rivojlantirildi, kuzatuv asosida matn tuzish ko'nikmalari shakllantirildi.

Integratsiyalashgan darslarda interfaol usullar (klaster, aqliy hujum), muammoli ta'lim, kichik guruhlarda ishlash va loyihaviy yondashuv kabi metodlar qo'llanildi. Bu metodlar o'quvchilarning darsdagi ishtirokini sezilarli darajada oshirib, ularni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishga xizmat qildi.

Eksperiment natijalari quyidagi ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatdi:

Ko'rsatkich	Boshlang'ich diagnostika (%)	Yakuniy diagnostika (%)	O'sish (%)
O'zlashtirish darajasi	45	78	+33
Mantiqiy fikrlash ko'nikmasi	38	72	+34
Bilimlarni amaliy qo'llash	40	75	+35

Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki o'quvchilar tushunchalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlashni o'rgandilar, mantiqiy va tanqidiy fikrlash jarayoni faollashdi, bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash ko'nikma shakllandi, darsga qiziqish va mustaqil faoliyatga bo'lgan ehtiyoj ortdi. Ayniqsa, integratsiyalashgan darslar o'quvchilarning bilimni "yodlash"dan ko'proq "tushunish" orqali o'zlashtirishiga xizmat qilgani kuzatildi. Bu esa ta'lim sifatining haqiqatda oshganini anglatadi.

Olingan natijalar fanlararo integratsiyaning boshlang'ich ta'limda ta'lim sifatini oshirishdagi samaradorligini tasdiqlaydi. Integratsiya o'quvchilarda tizimli tafakkurni shakllantiradi. An'anaviy ta'lim "bo'laklab o'rgatish"ga asoslangan bo'lsa, integratsiya "birlashtirib tushuntirish" tamoyiliga tayanadi. Bugungi kompetensiyaviy yondashuv aynan shu modelni talab qiladi.

Pedagogik amaliyotda o'tkazilgan tadqiqot davomida integratsiyalashgan darslarning samaradorligi quyidagi omillar bilan izohlandi:

- fanlararo bog'lanishlar o'quvchilarning bilimlarni yaxlit idrok etishiga imkon yaratadi;
- interfaol metodlar bilan uyg'unlashgan integratsiya o'quvchilarning kognitiv faolligini oshiradi;
- amaliy hayot bilan aloqadorlik o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Olib borilgan pedagogik eksperiment natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Fanlararo integratsiya boshlang'ich ta'limda ta'lim sifatini oshirishning samarali vositasi bo'lib, u o'quvchilarning bilimlarni tizimli o'zlashtirishiga xizmat qiladi.
2. Integratsiyalashgan darslar o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash, mustaqil faoliyat yuritish va bilimlarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
3. Tajriba-sinov ishlari natijalariga ko'ra, o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari 45 foizdan 78 foizga oshgani kuzatildi, bu esa integratsiyalashgan darslarning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.
4. Zamonaviy pedagogik metodlar bilan uyg'unlashganda fanlararo integratsiyaning samaradorligi yanada ortadi.

Shu bois boshlang'ich sinflar uchun integratsiyalashgan dars ishlanmalari bankini ishlab chiqish, fanlararo bog'liqlikni tizimli joriy etish va o'qituvchilarni integrativ metodika asosida tayyorlash dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Milliy ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi (2020–2030)" qarori. – Toshkent, 2020.
3. Miraliyeva D., Haytbayeva S. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy-pedagogik amaliyotini tashkil etish dasturi. – Xalqaro Nordik universiteti, 2026.
4. Xasanov O. Boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiya metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
5. Ziyomammedov B. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2019.
6. Ishmuhamedov R. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent, 2020.
7. Sh, I. F., & Vaniyan, S. B. (2021). The role of parents in forming spiritual education on the basis of creative approaches. *current research journal of pedagogics*, 2(12), 162-165.
8. Islomova, F., & Fayozova, F. (2021). Family traditions in vocational guidance, a guarantee of preparing young people for independent living. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 34-38.
9. Fayazova, F. S. H., Otajonova, O. A., & Islamova, F. S. H. (2021). The role of art therapy in the formation of healthy living skills in adolescents.
10. Vokhidova, N. K., Khalikova, Z. M., Islamova, F. S., & Abdulkhayeva, M. B. (2024). Organization Of The Educational Process In Primary Education With The Participation Of Artificial Intelligence. *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(4), 1906-1909.
11. Xabibullayevna, V. N., Mirakbarovna, F. D., Mirshadmanovna, X. Z., Shamsuddinovna, I. F., Saydullayevich, N. M. B. R., & Sayfutdinqizi, F. K. (2025). Application of game technologies in education: in the context of uzbekistan. *Lex Localis: Journal of Local Self-Government*, 23.
12. Вохидова, Н. Х., & Халикова, З. М. (2016). Формирование толерантности у учеников начальных классов. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (6), 70-71